Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (ensimmäinen jaosto)

5 päivänä marraskuuta 2014*

Ennakkoratkaisupyyntö — Sosiaalipolitiikka — Osa-aikatyötä koskeva puitesopimus — Syrjintäkiellon periaate — Kollektiivisopimus, jossa määrätään lapsesta maksettavasta lisästä — Osa-aikaisille työntekijöille maksettavan etuuden laskeminen pro rata temporis -periaatteen mukaisesti

Asiassa C-476/12,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Oberster Gerichtshof (Itävalta) on esittänyt 13.9.2012 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 24.10.2012, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Österreichischer Gewerkschaftsbund

vastaan

Verband Österreichischer Banken und Bankiers,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja A. Tizzano sekä tuomarit S. Rodin, A. Borg Barthet, E. Levits (esittelevä tuomari) ja M. Berger,

julkisasiamies: E. Sharpston,

kirjaaja: hallintovirkamies K. Malacek,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 25.9.2013 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Österreichischer Gewerkschaftsbund, edustajanaan Rechtsanwalt A. Ehm,

— Verband Österreichischer Banken und Bankiers, edustajanaan Rechtsanwalt B. Hainz,

— Euroopan komissio, asiamiehinään B. Eggers ja D. Martin,

kuultuaan julkisasiamiehen 13.2.2014 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee Euroopan teollisuuden ja työnantajain keskusjärjestön (UNICE), julkisten yritysten Euroopan keskuksen (CEEP) ja Euroopan ammatillisen yhteisjärjestön (EAY) tekemästä osa-aikatyötä koskevasta puitesopimuksesta 15.12.1997 annetun neuvoston direktiivin 97/81/EY (EYVL 1998, L 14, s. 9) – sellaisena kuin se on muutettuna 7.4.1998 annetulla neuvoston direktiivillä 98/23/EY (EYVL L 131, s. 10; jäljempänä direktiivi 97/81) – liitteenä olevan, 6.6.1997 tehdyn osa-aikatyötä koskevan puitesopimuksen (jäljempänä osa-aikatyötä koskeva puitesopimus) 4 lausekkeen tulkintaa sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan 28 artiklan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat Österreichischer Gewerkschaftsbund (Itävallan ammattiliittojen keskusliitto) ja Verband Österreichischer Banken und Bankiers (Itävallan pankkien ja pankkiirien työnantajajärjestö, jäljempänä VÖBB) ja joka koskee pankkitoimihenkilöihin ja pankkiireihin sovellettavan kollektiivisopimuksen (jäljempänä kollektiivisopimus) perusteella suoritettavaa lapsesta maksettavaa lisää.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin säännöstö

3 Osa-aikatyötä koskevan puitesopimuksen 1 lausekkeen a alakohdan sanamuodon mukaan puitesopimuksen tavoitteena on ”osa-aikatyöntekijöihin kohdistuvan syrjinnän poistaminen ja osa-aikatyön laadun parantaminen”.

4 Kyseisen puitesopimuksen 4 lausekkeessa, jonka otsikko on ”Syrjimättömyyden periaate”, määrätään seuraavaa:

”1. Osa-aikatyöntekijöihin ei pelkästään osa-aikaisuuden perusteella saa soveltaa epäedullisempia työehtoja kuin vastaaviin kokoaikaisiin työntekijöihin, ellei erilainen kohtelu ole perusteltua asiallisista syistä.

2. Silloin kun se on tarkoituksenmukaista, sovelletaan pro rata temporis -periaatetta.

– –”

Itävallan säännöstö

5 Työaikalain (Arbeitszeitgesetz) 19d §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. ’Osa-aikatyöllä’ tarkoitetaan työtä, jossa sovittu viikoittainen työaika on keskimäärin laissa säädettyä tai sovellettavalla työehtosopimuksella vahvistettua säännöllistä viikoittaista työaikaa lyhyempi.

– –

6. Osa-aikaisia työntekijöitä ei saa syrjiä tällä perusteella verrattuna kokoaikaisiin työntekijöihin, jollei erilaiselle kohtelulle ole asiallisia syitä – –

7. Riitatilanteessa työnantajan on osoitettava, että vähemmän edullinen ehto ei perustu työskentelyn osa-aikaisuuteen.”

6 Kollektiivisopimuksen III luvussa, jonka otsikko on ”Sosiaaliset lisät”, määrätään, että ”perhe- ja lapsilisiä maksetaan sosiaalisina lisinä – –”.

7 Kollektiivisopimuksen 21 §:n, jonka otsikko on ”Perhelisä”, 2 momentissa määrätään seuraavaa:

”2. Osa-aikaisille työntekijöille – – maksettava perhelisä lasketaan jakamalla kokoaikaisille työntekijöille – – maksettava määrä kollektiivisopimuksen mukaisella kokoaikatyön säännöllisellä viikkotuntimäärällä (38,5 tuntia) ja kertomalla tulos työntekijän kanssa sovitulla viikkotuntimäärällä.”

8 Kollektiivisopimuksen 22 §:n, jonka otsikko on ”Lapsesta maksettava lisä”, sanamuoto on seuraava:

”1. Työntekijät saavat lapsesta maksettavan lisän jokaisesta lapsesta, josta heillä on oikeus lakisääteiseen perheavustukseen ja josta he todisteellisesti saavat sitä – –

– –

4. – – 21 §:n 2 momenttia sovelletaan analogisesti lapsesta maksettavaan lisään.”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

9 Österreichischer Gewerkschaftsbund nosti Itävallan pankkialan työntekijöiden edustamiseen toimivaltaisena elimenä kanteen sellaisen erityismenettelyn nojalla, josta säädetään työ- ja sosiaaliasioita käsittelevästä tuomioistuimesta annetun lain (Arbeits- und Sozialgerichtsgesetz; BGBl. nro 104/1985) 54 §:n 2 momentissa.

10 Tämä kanne nostettiin Itävallan pankkialan työnantajien edustamiseen toimivaltaista elintä VÖBB:tä vastaan, ja siinä Oberster Gerichtshofia (ylimmän oikeusasteen tuomioistuin) vaadittiin toteamaan, että kollektiivisopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla osa-aikaisilla työntekijöillä on oikeus saada kyseisen kollektiivisopimuksen 22 §:n 1 momentin mukainen lapsesta maksettava lisä täysimääräisenä eikä ainoastaan heidän työaikaansa suhteutetun määrän mukaisena.

11 Koska Oberster Gerichtshofilla on epäilyksiä pro rata temporis -periaatteen ulottuvuudesta sen käsiteltävänä olevassa asiassa, se on näin ollen päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Voidaanko pro rata temporis -periaatetta soveltaa [osa-aikatyötä koskevan puitesopimuksen] 4 lausekkeen 2 kohdan perusteella kollektiivisopimuksessa (työehtosopimus) säänneltyyn lapsesta maksettavaan lisään, jossa on kyse työnantajan maksamasta sosiaalietuudesta, jolla pyritään korvaamaan osittain vanhemmille lapsen, josta lapsesta maksettavaa lisää saadaan, elatuksesta aiheutuva taloudellinen rasitus, tällaisen etuuden luonteen perusteella asianmukaisena?

2) Mikäli ensimmäiseen kysymykseen vastataan kieltävästi:

Onko [osa-aikatyötä koskevan puitesopimuksen] 4 lausekkeen 1 kohtaa tulkittava siten, että osa-aikaisten työntekijöiden erilainen kohtelu siten, että lapsesta maksettavaa lisää alennetaan työajan suhteessa – kun otetaan huomioon työmarkkinaosapuolten laajamittainen vapaus määrittää tietty sosiaali- ja talouspoliittinen tavoite ja sen saavuttamiseen soveltuvat keinot –, on asiallisesti oikeutettua, jos etuuden työaikaan suhteuttamista koskeva kielto

a) vaikeuttaisi vanhempain osa-aikatyöskentelyä (Elternteilzeit) ja/tai pienimuotoista työskentelyä vanhempainloman (Elternkarenzurlaub) aikana tai tekisi ne mahdottomaksi ja/tai

b) heikentäisi suuremman taloudellisen rasituksen vuoksi sellaisten työnantajien kilpailukykyä, jotka työllistävät suuremman määrän osa-aikaisia työntekijöitä, ja vähentäisi työnantajan halukkuutta palkata osa-aikaisia työntekijöitä ja/tai

c) suosisi sellaisia osa-aikaisia työntekijöitä, joilla on useampia osa-aikaisia työsuhteita ja näin ollen moninkertainen oikeus lapsesta maksettavan lisän kaltaiseen kollektiivisopimukseen perustuvaan etuuteen ja/tai

d) suosisi osa-aikaisia työntekijöitä, koska heillä on kokoaikaisia työntekijöitä enemmän työstä vapaata aikaa ja näin ollen paremmat lastenhoitomahdollisuudet?

3) Jos ensimmäiseen ja toiseen kysymykseen vastataan kieltävästi:

Onko [Euroopan unionin] perusoikeuskirjan 28 artiklaa tulkittava siten, että työoikeudellisessa järjestelmässä, jossa valitut ja toimivaltaiset työmarkkinaosapuolet yhtäpitävien sosiaalipoliittisten arviointien perusteella määrittävät olennaisen osan työoikeudellisista vähimmäisstandardeista, kollektiivisopimuksen yhdenkin (unionin oikeuden syrjintäkiellon vastaisen) yksittäisen määräyksen (käsiteltävässä asiassa lapsesta maksettavan lisän alentaminen työajan suhteessa osa-aikatyössä) mitättömyys (kansallisen oikeuskäytännön perusteella) aiheuttaa sen, että mitättömyysseuraamus koskee kaikkia kollektiivisopimuksen määräyksiä kyseisellä sääntelyalalla (käsiteltävässä asiassa lapsesta maksettava lisä)?”

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Ensimmäinen kysymys

12 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee ensimmäisellä kysymyksellään lähinnä, onko osa-aikatyötä koskevan puitesopimuksen 4 lausekkeen 2 kohtaa tulkittava siten, että pro rata temporis -periaatetta voidaan soveltaa laskettaessa sellaisen lapsesta maksettavan lisän määrää, joka osa-aikaisen työntekijän työnantajan on maksettava pankkitoimihenkilöihin ja pankkiireihin sovellettavan kaltaisen kollektiivisopimuksen perusteella.

13 Tässä yhteydessä on todettava ensimmäiseksi, että ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen ennakkoratkaisupyynnössään esittämien tietojen mukaan asianomainen lapsesta maksettava lisä ei ole lakisääteinen valtion maksama etuus. Kyseisen lisän maksaa työnantaja työmarkkinaosapuolten neuvotteleman kollektiivisopimuksen perusteella työntekijöille, joilla on lapsia huollettavinaan.

14 Kyseistä etuutta ei tämän johdosta voida pitää sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta 29.4.2004 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EY) N:o 883/2004 (EUVL L 166, s. 1) tarkoitettuna ”sosiaaliturvaetuutena”, vaikka mainitulla etuudella tavoitellaankin päämääriä, jotka vastaavat tietyillä kyseisen asetuksen mukaisilla etuuksilla tavoiteltuja päämääriä.

15 Toiseksi on todettava, että näiden samojen, suullisessa käsittelyssä vahvistettujen tietojen mukaan pääasian asianosaiset ovat yhtä mieltä siitä, että asianomaista etuutta on pidettävä työntekijälle maksettuna palkkana.

16 Tämä lapsesta maksettavaa lisää koskeva luokittelu on unionin oikeuden mukainen, kuten julkisasiamies on ratkaisuehdotuksensa 36 kohdassa todennut. On nimittäin muistutettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan ”palkalla” tarkoitetaan SEUT 157 artiklan 2 kohdan mukaan tavallista perus- tai vähimmäispalkkaa ja muuta korvausta, jonka työntekijä suoraan tai välillisesti saa työnantajaltaan työstä tai tehtävästä rahana tai luontoisetuna. Oikeuskäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että käsitteeseen sisältyy mikä tahansa heti tai myöhemmin suoritettava korvaus, jota työntekijä saa työnantajaltaan vaikka vain välillisesti työstä tai tehtävästä (ks. tuomio Hliddal ja Bornand, C-216/12 ja C-217/12, EU:C:2013:568, 41 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

17 Oikeuskäytännössä on tässä yhteydessä täsmennetty, että näiden korvausten oikeudellisella luonteella ei ole merkitystä SEUT 157 artiklan soveltamisen kannalta, koska ne maksetaan työsuhteen perusteella (tuomio Krüger, C-281/97, EU:C:1999:396, 16 kohta).

18 Unionin tuomioistuin on myös korostanut, että vaikka lukuisat työnantajan maksamat edut perustuvat myös sosiaalipoliittisiin syihin, etuuden palkan kaltainen luonne on selvä, jos työntekijällä on oikeus saada työnantajaltaan kyseinen etuus työsuhteen perusteella (tuomio Barber, C-262/88, EU:C:1990:209, 18 kohta).

19 Koska lapsesta maksettava lisä on osa työntekijän palkkaa, se määritetään työntekijän ja työnantajan välillä sovittujen työsuhteen ehtojen perusteella.

20 Tästä seuraa, että jos työntekijä työskentelee kyseisen työsuhteen ehtojen mukaan osa-aikaisesti, lapsesta maksettavan lisän laskeminen pro rata temporis -periaatteen mukaisesti on asiallisesti perusteltua osa-aikatyötä koskevan puitesopimuksen 4 lausekkeen 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla ja tarkoituksenmukaista kyseisen puitesopimuksen 4 lausekkeen 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla (ks. analogisesti tuomio Heimann ja Toltschin, C-229/11 ja C-230/11, EU:C:2012:693, 34 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

21 Tässä yhteydessä on yhtäältä todettava, ettei pääasiassa kyseessä olevan etuuden luonne selvästikään ole esteenä osa-aikatyötä koskevan puitesopimuksen 4 lausekkeen 2 kohdan soveltamiselle, koska lapsesta maksettava lisä, joka kuuluu työntekijälle rahana maksettaviin korvauksiin, on jakokelpoinen etuus (ks. analogisesti tuomio Impact, C-268/06, EU:C:2008:223, 116 kohta ja tuomio Bruno ym., C-395/08 ja C-396/08, EU:C:2010:329, 34 kohta).

22 Toisaalta on muistutettava, että unionin tuomioistuin on jo soveltanut pro rata temporis -periaatetta muihin työnantajan maksamiin etuuksiin, jotka liittyvät osa-aikaisiin työsuhteisiin.

23 Unionin tuomioistuin on jo siten todennut, ettei unionin oikeuden kanssa ole ristiriidassa se, että osa-aikaisen työskentelyn tapauksessa eläke lasketaan pro rata temporis -periaatteen mukaan (ks. vastaavasti tuomio Schönheit ja Becker, C-4/02 ja C-5/02, EU:C:2003:583, 90 ja 91 kohta), eikä se, että palkallinen vuosiloma lasketaan tämän saman periaatteen mukaan (ks. vastaavasti tuomio Zentralbetriebsrat der Landeskrankenhäuser Tirols, C-486/08, EU:C:2010:215, 33 kohta ja tuomio Heimann ja Toltschin, EU:C:2012:693, 36 kohta).

24 Näissä asioissa kokoaikaisten työntekijöiden työaikaa lyhyemmän työajan huomioon ottaminen oli nimittäin asiallinen peruste, jonka nojalla asianomaisten työntekijöiden oikeuksia voitiin alentaa tässä suhteessa.

25 Kaiken edellä esitetyn perusteella ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava, että osa-aikatyötä koskevan puitesopimuksen 4 lausekkeen 2 kohtaa on tulkittava siten, että pro rata temporis -periaatetta voidaan soveltaa laskettaessa sellaisen lapsesta maksettavan lisän määrää, joka osa-aikaisen työntekijän työnantajan on maksettava pankkitoimihenkilöihin ja pankkiireihin sovellettavan kaltaisen kollektiivisopimuksen perusteella.

Toinen ja kolmas kysymys

26 Kun otetaan huomioon ensimmäiseen kysymykseen annettu vastaus, ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämiin toiseen ja kolmanteen kysymykseen ei ole tarpeen vastata.

Oikeudenkäyntikulut

27 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (ensimmäinen jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Euroopan teollisuuden ja työnantajain keskusjärjestön (UNICE), julkisten yritysten Euroopan keskuksen (CEEP) ja Euroopan ammatillisen yhteisjärjestön (EAY) tekemästä osa-aikatyötä koskevasta puitesopimuksesta 15.12.1997 annetun neuvoston direktiivin 97/81/EY – sellaisena kuin se on muutettuna 7.4.1998 annetulla neuvoston direktiivillä 98/23/EY – liitteenä olevan, 6.6.1997 tehdyn osa-aikatyötä koskevan puitesopimuksen 4 lausekkeen 2 kohtaa on tulkittava siten, että pro rata temporis -periaatetta voidaan soveltaa laskettaessa sellaisen lapsesta maksettavan lisän määrää, joka osa-aikaisen työntekijän työnantajan on maksettava Itävallan pankkitoimihenkilöihin ja pankkiireihin sovellettavan kaltaisen kollektiivisopimuksen perusteella.

Allekirjoitukset